

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

T

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

ד (א) אִם-תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל וְנָאֵם יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם-תִּסָּר
 שְׁקוּצָה מִפְּנֵי וְלֹא תִגְדָּר : (ב) וְנִשְׁבַּעְתָּ הַיְהוָה בְּאֵמַת בְּמִשְׁפַּט
 וּבְצַדִּיקָה וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ גּוֹיִם וּבּוֹ יִתְהַלְּלוּ : (ג) כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
 לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלַם גִּירוֹ לָכֶם גִּיר וְאֶל-הַזְרָעוֹ אֶל-קָצִים :
 (ד) הַמְלִילוּ לַיהוָה וְהִסְרוּ עָרְלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם

פן

ד ש י

ד (א) אם תשוב ישראל • בתשובה זו אלי תשוב לכבודך וגדולתך הראשונה :
 ואם תסיר • שיקוניך מפני אז לא תגוד לנחם בגולה : (ב) וגשזעת
 חי ה' בחמת • כשתשבע בשמי השבע בחמת ולא כאשר עתה שכתוב בכם (ל"ק
 ה') חי ה' יאמרו חכן לשקר ישבעו : והתברכו בו גוים • אם תעסי כן אז
 יתברכו בישראל הגוים כל גוי יאמר לבנו תהא כפלוגי ישראל : יתהללו • יגידו
 שזככם ד"א יתהללו מי שיוכל להדבק בישראל יתפאר בדבר פורוונטי"ר בלע"ז :
 (ר"ל פאיר וואנטער Fair vanter בל"א זיך ריהמן , וכן ישעי"מ"ה כ"ה) :
 (ג) כי כה אמר ה' וגומר • גירו לכם גיר • הוו למידיס מעובדי אדמה
 שגרים אותה צימי הקיץ להמית שרשי העשזים שלא תהא מעלה קוים צעת
 הזרע בחורף חף אתם הטיבו מעשיכם צטרם תצא חליכם הרעה שלא תהא
 תפלתכם גומחת כשתזעקו : ואל תזרעו אל קוים • ואל תהי זעקתם לפני
 מתוך הרשע כי אם מתוך תשובה שלא תהיו דומים לזרע בלא גיר והיא
 גהפכת לקוים קרדונ"ש בלע"ז : (שארדחגם Chardons בל"א דיסטלין וכן
 שמות כ"ז ה' , ובצנת קמ"ד ב') : (ד) המלו לה' • צטרם תהא חמתי כאש

זהו

מכלל יופי

(כח) האבל , תשחת וכן אבל תירוש נשחת : זמחי , מלעיל עבר מהקל ענין מחשב : (כט)
 פרש , נקרא כן לפי שהוא מפריש הסוס במגפים שברגליו להריץ אותו מענין וכפועני יפריש
 זהו לשון יסיד על רבים דרך כלל כמו ויהי לי שור וזמור : ורמה קשת : יורה הקנים בקשת :
 ברחת כל העיר , ברחים כל אנשי העיר וכן אמר וכל הארץ באו מנרימ' והדומים לו ואינו
 אומר על עיר מיוחדת באמרו כל העיר לא ר"ל כל אנשי עיר ועיר : בעבים , י"מ ענין עובי
 כלומר ביערים העבים והמסובכים באילנות להסתר שם וכן ת"י עלו למערק בתורשיא ותרגם
 יער חירשא כן פ' בשרש עבה • ובשרש עוב פ' במקומות הגבוהים כעבים על דרך הפלגה :
 ובכפים , פרגים סלע כיפא : כל העיר עזובה , רוצה לומר כל עיר ועיר כמו שפירשנו לפיכך
 אמר ואין יושב בהן איש : (ל) ואת שדוד , בא לנקבה בלשון זכר ולא שיהיה לשון זה נוסף על
 זה לא שבענין כ"י ידבר לשון זכר כנגד העם ולשון נקבה כנגד הכנסה והכל אחד : כי תקרעי ,
 כאלו קורעת עיניה מרוב התמדתה לכסול עיניה : בפוך , הוא הכסול השמור : חתיפי ,
 כלומר תתקשטי ותראי עמך שאת יפה בעיני העוננים : ענבים , ענין אהבה ומשק וכן ת"י
 קצו בך רחמיק וכן ותענבי על מאהציה והדומים לו בוש הלשון ענין חשק : (לא) בחולה ,
 תאר בפלס עונה מענין חיל כיוולדה ומשרשו : במבכירה , תאר ליוולדת ראשונה שכל"י יותר

פזקים

ירמיה ד

פָּדַתְצֵא כָּאֵשׁ חַמְתִּי וּבַעֲרָה וְאִין מִכְבְּרָה מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיכֶם :
(ה) הַגִּידוּ בֵּית הַיְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם הַשְּׁמַיִם וְאָמְרוּ וְהִקְעוּ תִקְעוּ קִרֵי
שׁוֹפָר בְּאַרְצֵי קְרָאוֹ מִלְּאוֹ וְאָמְרוּ הַאֲסָפוּ וּנְבֹאָה אֶל־עַרְיָה מִכְבָּר :
(ז) שְׂאוּ־נֶס צִיּוֹנָה הַעֲיֹזוּ אֶל־הַעַמֻּדוֹ כִּי רָעָה אֲנֹכִי מִבֵּיא מִצְפּוֹן
וְשֹׁבֵר גְּדוֹל : (ז) עָלָה אֲרִיָה מִסָּבִיב וּמִשְׁחִירַת גּוֹיִם נָסַע יֵצֵא
מִמְקוֹמוֹ לָשׂוּם אֶרְצָךְ לְשִׁמָּה עַרְיָה הַצִּיּוֹנָה מֵאִין וְיֹשֵׁב : (ח) עַל־
זֹאת הִגְדוּ שִׁקִּים סָפְדוּ וְהִלְלוּ כִּי לֹא־שָׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִמֶּנּוּ :
(ט) וְהָיָה

ר ש י

זֶהוּ כְּנִיר לִפְנֵי הַזֶּרַע : (ה) וְאָמְרוּ תִקְעוּ שׁוֹפָר • הַזְכִּירוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שִׁיתְקַעוּ
בְּשׁוֹפֵר לְזֵרוּחַ : מִלְּאוֹ • לְסוֹן חֲסִיפָה וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא חָשֵׁר יִקְרָא עֲלֵיו מִלֵּא
רוּעִים (יִשְׁעִים ל'ח) יִקְרָאוּ אַחֲרֶיךָ מִלֵּא (לְקַמֵּן י"ב) יִהְיֶה עֲלֵי יִתְמֵלְאוֹן (אִיּוֹב ט"ז) :
(ו) שְׂאוּ נֶס • לְזֵרוּחַ לְנִיּוֹן : הַעֲיֹזוּ • הַאֲסָפוּ כְּמוֹ שֶׁלַח הַעֲזוּ (שְׁמוֹת ט') :
(ז) עָלָה אֲרִיָה • גְּבוּרָה נָגַד : מִסּוֹבְבוֹ • דֶּרֶךְ אֲרִיָה לִישָׁב בְּמִאֲרֵב סָבִיב הַיַּעַר
חֲשִׁיפִישִׁי"ם בְּלַע"ז (ר"ל עֲפָחִיסְעֵר , Epaisseus. בל"א דִּיקִיכֵט דִּיקֵעֵס גֵּעִישׁ) :
תְּלִינָה • לְסוֹן צִיָּה : (ח) עַל זֹאת • מִה הוּא זֹאת כִּי לֹא שָׁב וְגו' וְחֲעַפִּי
שָׁדַר לְמַעַלְהָ בְּנִבְכּוֹד נָגַד עַל הַחֹרֶבֶן כֹּחַ חֹזֵר לְדַבֵּר בְּמִיתַת יֹאשִׁיָהוּ • כִּי לֹא שָׁב
חֲרוֹן אִף וְגו' • וְחֲעַפִּי שָׁב יֹאשִׁיָהוּ בְּכָל לֵב נֹאמֵר בּוֹ (מַלְכִים ב' כ"ג) לֹא שָׁב ה'
מִחֲרוֹן

מבלר יופי

חֻקִּים וּפִירוֹשׁ בְּרַחֲשֵׁי צוּעֵקָה בְּרַחֲשֵׁי כַּמְבִּירָה : חֲחִיפָה , מַעֲבִיץ וּפְחִלְקָן שֶׁהוּא עֵינֵי בְּנֵי
וּפִירוֹשׁ תְּהַנֵּה וְתַהַמָּה וְתִקְוֵן עַל הַרוּגִיה וְאִזְמֵרֵת אִינֵל לִיּוֹג' וי"ת דַּעֲמַטְסֵל וּפְרַסֵל יִדְהֵל
וְאִמְרָה וְוִי כַעַן לִי : חֲפִרֵשׁ כַּפִּיָה , עֵינֵינוּ תִשְׁבֵּר יִדְיָה כְּמוֹ פְרַסֵה צִוֵּן בִּידְיָה וְכֹל הַלְשָׁן הַזֶּה
בְּפִרְוֵסֵת הַיָּדִים וְהַנּוֹף בְּאֵבֶל מְרוּב הַזֶּעַר וְהוּא כְּתוּב בְּשִׁין :
ה (א) שׁוֹטְטוּ , עֵינֵינוּ כַעֲבִיץ תוֹרוֹ : בְּחֻצוֹת , פִּירוֹשׁוֹ טוֹקִים : אִישׁ , גְּדוֹל וְנֹעַל
מַעֲשִׂים טוֹבִים הֵלֵל אִישׁ אֶתְה וּפִירוֹשׁ לִפְנֵי אִישׁ יֵשׁ עוֹשֶׂה מַשְׁפַּט וְגו' וְכֵן ת"י אִשׁ תִּשְׁכַּחֵן
גְּבַר דִּלְיָה עוֹבְדֵיץ טְבִיץ : (ג) עֵינֵיךְ הֵלֵל לְאִמוּנָה , עֵינֵיךְ קִיּוֹס כְּמוֹ אִמוּנ' אִוְמֵן בְּמִקּוֹס כֹּחֵן
וּפִירוֹשׁ הַשְּׁמַתְךָ בְּהֵס לְדַבֵּר קִיּוֹס לֹא לְדַבֵּר בְּטֵל : (ד) אֶךְ , עֵינֵינוּ לְאִמַת הַדַּבֵּר : (ה)
יַחֲדִיו , רֹנֵה לִוְמֵר כֹּלֵס מִלְּאִתִּים כֵּן : נַחְקוּ , מִהַכְּנֵד : מוֹסְרוֹחַ , עֵינֵיךְ קִשִּׁירָה : (ו) זֶאֱב
עֲרֻנוֹת , עֵינֵינוּ מִדַּבֵּר כְּמוֹ בְּמַדַּבֵּר בַּעֲרֻבָה וְאִפְשֵׁר לְפִרְשׁוֹ מִן עֲרֻב שֶׁהוּא הַלִּילָה לְפִי שֶׁהַזֹּאנִים בָּאִים
צַעִיר בְּלִילָה לְטֵרוֹף טֵרֵף כִּי אִינוּ נֹעַל לֵב חֹזֵק כְּמוֹ הַנֶּמֶר וְכֵן ת"י כְּדִיבֵי רַמְשֵׁל : יִשְׁרָדֵם , בֹּא
שֶׁלֶם וְנִקּוֹד כְּמוֹ שֶׁהִיָּה בְּחִסְרוֹן הַכַּפֵּל יִשְׁדֵם כִּי נִקּוֹד הַשֶּׁלֶם הוּא יִשְׁדֵם בְּפִלְס יִשְׁמַרְס וְהוּא מִהַקֵּל
וְיִתְכֵן הַיּוֹתוֹ מִבְּנֵיץ פּוֹעַל הַכַּבֵּד הַדּוּמָה לְמַרְבּוּעַ מִן יִשְׁעֵד מִבְּנוֹתֵם " וְכֹל " כַּמַּשְׁפָּטוֹ
וְהוּא הַכְּכוֹן : גְּמַר , הַמְשִׁיל הַאִוִּיב כְּנִמֵר וְהִיא חִיהַ שְׁעוֹרָה כְּתוּמִים : שִׁקְד , כְּמוֹ שׁוֹאֵקְד
שׁוֹמֵר עֵינֵי הַמַּהִירוֹת וְהַשְּׁתַלְלוֹת וְהַהֲתַמְדָה עַל הַדַּבֵּר : בְּהַנְה , ר"ל מִן הַעֲרִים : (ז) אִי
לְזֹאת , חֶסֶר כ"ף וְר"ל אִיךְ לְזֹאת הַרְעָה אֶסְלַח לָךְ כִּי בְּנֵיךְ עוֹבְדוּנִי : יַחְגוּדְרוּ , יִתְכַבְּרוּ גְדוּדִים
גְדוּדִים וְלֹא יִבּוֹאוּ אִישׁ מִחֲבִירוֹ וְכֵן ת"י מַסְתִּיעִין : (ח) מִיּוֹנִים , כְּתִיב בְּוִקְרֵי בִי"ד וְאוֹתִיּוֹת
אֶהוּ

איינוואהנער ! זאָנסט ברייט מיין גרים , וויא פלאַממע , אויס , לאַדערט אונז
 פֿערלעשכאַר עמפּאַר , אום איירער לאַסטערטהאַטען וויללען . (ה) פֿערקינדעט
 אין יהודה , לאַסטעט אין ירושלים עס הערען ! שרייעט לויט , שטאַסעט אין דיא
 פּאַזוינע אים ר־אַנדע ! קינדעט פֿערוואַממלונג אַן , רופֿעט : „ זאַממעלט אייך ,
 וויר וואַללען אין דיא פֿעסטען פּלעצע אונם ווערפֿען ! „ (ו) ערהעבעט פּאַגיר
 אין ציון , פֿליהעט שנעלל , זיימעט ניכט , דען אונגליק , גראַסעס פֿערדערבען
 פֿיהר' אויס נאָרדען איך הערבייא . (ז) דער לעווע רענגעט אויס דעם דיקקייטע ,
 דער נאַציאָנענפֿערדערבער ברייט אויף , פֿערלעסט זיינע שטעללע ; מאַכט דיין
 לאַנד צור איינערע , דייע שטערטע צור מענשענלעערען וויסטענייא .
 (ח) דרום גירטעט זעקקע אַן , קלאַגעט , היילעט לויט ! דען , אַך ! דעם עוויגן
 ענט

ב א ו ר

ואעדו רשע לככין , אַנש יהודה ויחבי ירושלים ! דלמא ידלק כאשתא רוגזי , וישיבי , ולא יהי
 חיים , מן קדם נישית עובדיכון . (הכשדי) * והסירו וכו' . ראה עעס המליכה הזאת בניאור
 רמב"ן ז"ל לספר דברים (י"ד ט"ז) . ערלוח לכבכם * שנעים הזקנים תרגמו את שתי
 המלות האלה (סקלער־אַקארדיאַן) , שהוא ענין קשיות וטמטום הלב בלשון יין , וזה מסכים
 עם תרגום אונקלוס ויכתב בן עזיאל במקום הנזכר . (ה) הגידו וגו' . אומר לשומעים כבואתו ,
 שיגידו איש לחבירו , שילך בכל עתיד לבוא עליהם , מפני רוע מעלליהם . (רד"ק) * השמיעו
 וכו' . על ידי כרוז , ולהשמיע יותר , יתקעו בשופר . (הכ"ל) . מלאו וגו' . פירושו , אספו ,
 כמו (ישעיהו ל"א ד') מליא רועים , קראו אחריו מלא (להלן י"ב ו"ו) שפירושו ענין אסיפה ,
 וכל זה , כדי שיאספו אל ערי המצור . (הכ"ל) . (ו) שאו וכו' . ועוד ישאון גם במגדל
 ציון , כדי שיראוהו מרחוק , וינסו , ויאספו אל ערי המצור , או אל העיר ירושלים , ואף על פי
 שכלם עתידים להכנע , ערי המצור וירושלים , אמר להם זה , להצלת זמן מועט , או אמר להם
 זה , לפי מחשבתם , שינכלו . (הכ"ל) . ציונה * אל ציון , כלומר , במגדל ציון , כי הוא מקום
 גבוה , ויראוהו מרחוק . (הכ"ל) * העיוו * ענין אסיפה לברוח , כמו (ישעיהו י"ד למ"ד)
 יושבי הגנים העיוו , וכן תרגם הכשדי ססופה : גלו , ושרש המלה עוו , מנחי עי"ן וי"ו ,
 ונראה , שהוראתו קרובה להוראת שרש עוו , שהוא ענין חווק ותוקף , והטעם , כיסה ונכריסה
 בחפזון ובמרובה , בכל מאמצי כח . ועל פי זה תרגמתי פה אשכנזית . אל וגו' * לא תתעבבון .
 (הכשדי) . מוצפון * היא ארץ ארם (זירען) , אשר ממנה בא חיל הפסדים לארץ ישראל ,
 וראה למעלה מזה (א' י"ד) , ולהלן (פסוק ט"ו , ט"ז) . (ז) עלה וכו' * זהו מלך בבל ,
 והמשיכה לאריה , שאין עומד לפניו , כן נכודכנר כנש כל הארצות , לא עמד איש בפניו ,
 ופירושו המשל לפניו , ומשחית נויס * (רד"ק) * אריה . מלכא * (הכשדי) * וראה בניאורי
 לספר ישעיהו (ט"ו ט') * מסובכו * עני עניש , מסובכים ומעורבים בענפיהם , כאשר
 ביאר רש"י ז"ל , וכן (ראשית כ"ב י"ג) נסבך , ראה גם בניאור רמב"ן ז"ל , בסבכי היער
 (ישעיהו י"ד ל"ג) , ודומיהם , ועל פי זה מתורגם בל"א * והכשדי תרגם על פי הכוונה :
 מכרכיה * ומשחית וכו' * ומחבל עממיא נטל במשריתיה , נפק מאתריה . (הכשדי) *
 חצינה * יכדיין . (הכ"ל) . וכן תרגמתי אשכנזית . וכתב רד"ק ז"ל : „ אדוכי אבי ז"ל פ"ו
 תכמחנה , מענין הנלו הרמונים (שיר ז' י"ג) , ויהיו לפי זה הפתרון שנים ששים , וענין אחד ,
 והערים הקרובות יכמיתו דשאים ועשבים " . (ח) על זאת וגו' . כי לא שב חרון אף השם
 ממנו , כי לא שבנו אליו , וחרון אפו לא שב ממנו , אלא עתיד לבוא עלינו * (רד"ק) * כי לא
 וכו' * המתחסדים בעם יהודה (ראה למעלה מזה ב' ל"ה) , בימי יאשיהו הנביא , התראו
 כישרים ותמימים , ואמרו : „ נקינו מפשע ! וה' ישוב חרון אפו עלינו ! „ ונמסרתים עבדו
 אלהים אחרים , והרבו לפשוע ; ולכן קרא המלך הקדוש פה : התאבלו על אנדן הארץ ! כי
 ינא

הרגום אשכנזי

ענטבראנגטער צאָרן ווענדעט זיך ניכט פֿאַן אונס ! — (ט) יענעס טאַנעס , שפּריכט דער עוויגע , זינקעט רעס קעניגס , דער פֿירסטען מוטה ; דיא פֿריסטער ערשרעקען = דיא פֿראָפֿעטען זינד בעשטירצעט * (י) איד שפּראַך : אַך , הערר , עוויגער ! פֿירוואַהר ! רוא ליסעסט דיפֿ פֿאַלק אין ירושלים אירדע לייטען , איממער היס עם : « פֿרידע ווירד אייך ווערדען ! » — אונד נון דרינגט דאַן שווערד אין דיא זעעלע * (יא) צו יענער צייט ווירד דיועם פֿאַלק , אין ירושלים , שטורמט ווינד בייא לויטערס היממעל פֿערקירדעט , איבער דירדען היגעלן אויסדער וויסטע שטירמענד , אויף רעם וועגע צור טאַכטער מיינעס פֿאַרקעס — ניכט צום וואַרפֿעלן

ב א ו ר

ינא הקצף אלפני ה' , ללכות פועלי און , אשר נתוכה * (ט) והיה וגו' . כי דרך המלך והשרים , לחזק לב העם , בנוא עליהם אויב , והם יאבד לבם , ויהיו ונבהלים , בנוא עליהם השבר הגדול , והמלך הוא מדקיהו * (רד"ק) . יאבד וכו' . יתבר לבא דמלכא , ולבא דרבנביא * (הכשדי) . ונשמו . ויזרון * (הכ"ל) . הנה ביאר המלה הוואת כמשמעה , ענין חרבן ושמה , והטעם , חרדת לב ופחד , שהוא שממון השכל וחורבנו , וקרוב לזה חורדת התמהון על דבר נפלא ובלתי נזיל , כמו (למעלה מזה ב' י"ב) שמו שמים , ודומיו , ועל פי זה תרגמתי אשכנזית * הכהנים * הסכהני הבעות , ואז יהיו נשמים , כי בטלה עבודתם * (רד"ק) . והנביאים וגו' * נביאי השקר יתמהו , כי שקר נבאו לעם , שהיו אומרים להם , שלום יהי לכם * (הכ"ל) . יתמהו . ת"י , ישתעמון , כמו ש"א (דברים כ"ח כ"ט) ובתמהן לבב , ובשעמימות לבא , יפוא אבדת הלבו והבהלה * (הכ"ל) . ועל פי זה תרגמתי אשכנזית , וראה בתרגום ונביאור רטבמ"ן ז"ל במקוש הזכור * (י) אכן וכו' . כיון שאתה מאריך אף לנביאי השקר , המטעים אותם , ומשיאין אותם , שלום , הרי הוא כאילו אתה עשיא אותם , ויחשבורב העם , כיה' דבר אתם , והס על שני הסעיפים , אס ישמעו להם , ואס ישמעו לי , ורובם נועים אחריהם , לפי שהם רבים , אופירושו , כמו (יחזקאל י"ד ח') אני ה' פתיתי את הנביא ההוא , שענינו הערת חפץ , כדי לגלות את שקריהם ורעתם , שעושין בסתר , ועוד נפרש זה הענין בספר יחזקאל , בפסוק והנביא כי יפותה (שס) . (רד"ק) . השא * ענין הטעה והסתה , כמו ראשית ג' י"ג) הנחש השיאני , ודומיו * השאחת וגו' . בכן הא כבוי שקרא מטען לעמא דהין , וליתבי ירושלם * (הכשדי) . ורבינו סעדיה ז"ל פירש השאת , דוכה לאמור , גלית שקרות נביאי השקר , המשיאים אותם , וכן אני ה' פתיתי את הנביא , בארתי עליו , שהוא מפותה , ומליצה וכו' (דברים כ"ח א') והנדיקו את הנדיק והרשיעו את הרשע * (רד"ק) . ונגעה וכו' . והנה חרב האויב כנעה עד הנפש , כלומר שהקלו להרוג בעם , לא בזה , ולא שבי לבד , אלא אף הורגים , ואיך יאמרו , שלום יהיה לכם ? (הכ"ל) . (יא) * בעת ההיא וגו' * בעת יבוא האויב , יאמר להם , הנה האויב בא עליכם , כמו רוח צח , העובר על שפיים , שהם מקומות הגבוהים , כמו ההרים והגבעות , או כמו רוח העובר שבאלה המקומות יעבור הרוח מאין מונע , כי ביישוב , כשתעבור הרוח , תמצא מונעים הרבה , שלא תעבור , הבתים והכותלים והקדרות , אבל בשפיים ובמדבר לא תמצא מונע , כן האויב בא , ואין מונע אותו , ואיזה דרך בא ? דרך בת עמי * (הכ"ל) . ולירושלים . וליתבי ירושלם * (הכשדי) . רוח וכו' . כונת עיהרין * (הכ"ל) * והטעם , רוח הסוער , כאשר יהיה בהיר בשחקים מחשכת עבים , וייבש ויכרוב את האדמה במדבר , ובפרט על ההרים ועל הגבעות , ורוח כזה הוא רוח הקדים (אסטווינד) בארץ הכנז * צח . ענין זכות ובהירות , כאמור , כמו (איכה ד' ז') לחו מחלב , ודומיו , או יהיה ענין יובש , כמו (ישעיהו כ"ח י"א) והשביע בנחמחות , והדומים לו , ומוסב על מלת שפיים , הנאה אחר זה , והטעם , רוח סערה , ייבש ואורף את עפר הארץ על הגבעות , באדמת ציה ושמה * ותרגומי האשכנזי כונל את

(ט) והיה ביום ההוא נאם יהוה יאברו לביהמלקד וילב השירים
 ונשמו הכהנים והנביאים יחמיו: (י) ואמר אההו אדני יהוה
 אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר שלום יהיה לכם
 ונגעה הרבעד הנפש: (יא) בעת ההיא יאמר לעם הזה ולירושלם
 רוח צח שפיתם במדבר דרך בת עמי לוא לזרות ולא להבר:
 (יב) רוח

ד ש י

מוחרון אפו על כל הכעסי אשר הכעיסו מנשה: (ט) ויהי ציוס ההוא ציומו
 של יאשיהו יחמיו. למה עלתה צו כל כך והס אין יודעין שאין דורו חוזר יפס
 כשבא לבער את ע"א מה סיה ליצני סדור עושין חוקקין צורת ע"א על דלתותיוסן
 חזויה גדלת זה כשהיה פותחו לא הית נכרת וכשהלך משס סוגרס והיה מתחברת:
 (י) השא השאת. א טינטח"ר בלע"ז (הוא א טענטער As tenter בל"א
 האסט פערזוכט, אן געריינט) לשון הנחש השיאני (ראשית ג') שביאני
 השקר ניבאים לכם שלום יהיה לכם: לעס הזה. על העס הזה כשיגלו כולם:
 (יא) צח שפיתם. מכבר ומטאט אף את שדות יבלי המיס לשיחם מדבר.
 ל"א לח"ל למה דמתרגמין לחותא: דרך בת עמי. אותו רוח צח וגס לא לזרות חוק
 מגורן א הבוני"ר בלע"ז (אוואני"ר כנ"ל כמו ישעי' ל' כ"ח, שהוא א וואנער
 a vanner, בל"א לו שווינגען) כמו וזרס בוזרה (לקמן ט"ו) ולא להבר
 ולנקות תבואה הוא צח כלומר לא לטובה כי אס לרעה להגלות חנשים (ונשים)

וטף

ב א ו ר

שתי הכונות יחד. לא וגו'. זה הרוח לא ימצאו בו שום נחת רוח, כמו רוח, שזורים בו
 התבואה, ומכררים אותה מן המון, על ידי הרוח, הנה הרוח, כשלא תהיה חזקה יותר
 מדאי, אף על פי שתיוק לדברים, תועיל לדברים, אבל הרוח הזה, שנמשל בו האויב, לא
 יבוא לישראל, אלא להרע להם, ולא ימצאו בו שום דבר טוב, אלא רע. (מדברי ד"ק).
 לזרות וכו'. בארצות המזרח ישימו את התבואה הכידושה, המעורבת עדיין בתבן מחותך על
 ידי הסרוך (ראה בניאורי לספר ישעיהו כ"ח כ"ז), בזורה (שם למ"ד כ"ד) עשוי ממעין
 ויניסו הדגן עם התבן המחותך באויר, בגורן פתוח, לזרות התבן מן התבואה ע"י הרוח,
 כי יוליכו הרסק מן הדגן, אשר מכבדו יפול מהר על הארץ, * (ופעמים ישאזה בלילה,
 ראה מגלת רות ג' ב'), בעת ישיב הרוח יותר קר וחזק, כי לזרות התבואה בארצות ההן
 יכטרכו לתנועה חזקה באויר, מה שאין כן בארצות המערב, שאין טורך להבדיל מן הדגן, רק
 העפר והאבק ומעט מן התבן הנשאר, אשר נעשה דק על ידי מקרה, ועל פי הדברים האלה
 תבין את כונת המליץ הקדוש במאמר הזה, וכמו שהזכרתי כבר בשם ד"ק ז"ל. להבר.
 מקור מנבין הכבד הנוסף, לזרות הכפולים, והפת"ס מקום צירי, נענור
 ההפסק

*) S. Zuverlässige Nachrichten vom Akkerbau der Morgenländer, Seite 142. u. f.

ירמיה ד

(יב) רוח מלא מאלה יבוא לי עתה גם אני אדבר משפטים אותם :
(יג) הנה יפצננים יעלה וכסופה מר כבוהיו קלו מנשרים סוסיו אוי
לנו כי שדרנו : (יד) כבסי מרעה לבך ירושלם למען הוישעי עד-
מתי הליו בקרבך מחשבות אונך : (טו) כי קול מגיד מדן ומשמיע
און מהר אפרים : (טז) הזכירו לגוים הנה השמיעו על ירושלם

נצרים

ד ש י

וטף ובהמה : (יב) רוח מלא מחלה * הפורענות יבא לי : רוח מלא *
רוח שלם שלא אחזור בו ולא אחסם רוח טלג"ט בלע"ז : (ווילען , בארתי
כבר בד"ס בקהלת ח'ו') : משפטים * לשון ויכוח : (יג) וכסופה * היכוז"ח
& comme tourbillon טורבינון בלע"ז (בל"ח חוכד וויח ווירבל ווינד ,
עיין תילים פ"ג ט"ז) (יד) חונך * חמסך : (טו) כי קול מגיד מדן * ארי
קל כביח מתנבן עליהון דיגלון על דפלתן לעגל' דבן ומצטרן צורן ביטן ייתן
עליהון על דאישתעבדו לדמות דחקוס מיכה צטורח דבית אפרים וחף על
פי שכבר גלו העגלים מימות סנחרב עדיין עונם קיים גדולה היא עבירה
שצובר' לפני ולחאריה לפני מימות חזרהם שנח' וירדוף עד דן (ראשית י"ד)
כיון שהגיע לדן תשא כמו שעתידין בניו לעבוד עם ע"א ולאחרים בחורבן הבית
שנאמר

מכלל יופי

אהו"י מתחלפות והוא כמו הפוך וענינו כמו מוזכרים אין כלי"ן ור' יעקב בן לעזר כתבו בענין
מוין : משכים , שס וכן וכטל משכים הולך כלומר בהשכמה בכל נקר ונקר היו כסוסי' מיוזנים
בענין שנאמר היו חושבי און ופועלי דע על משכבותם באור הנקר יעשה כי יש לאל ידם . ובשרש
משך פירוש אחר : [ובשרש משך פי' משכים סוסים מיוחסים למשך כי משם יבאו הסוסים
החבירים הומים ומתאווים ל הנקבה ל"ט] : אל אשת רעהו , בעבור אשת רעהו : יצהלו , ענין
עליות : (ט) ואם בגוי אשר כזה , זה עם ו'ו השמוש והבאים אחר זה בפרשיות האחרות הם
בלא ו'ו השמוש : נפשי , נפשו הוא והוא נפשו וכן כשנע'ה' להים כנפשו כמו כי כשנעתי , וי"ת
צדעותי כלומר ברביני : (י) בשרותיה , האחד אור בחולם והקנון בקמץ כמו מן יום ימים
ראש ראש' והוא בלשון נקנות . או י"ה' הנפרד שרה נפלא קמה וענינו קומה ותרגום קומה
אור : נטיותיה , כמו זאת הנטיעות הסיר התו הסעיפים הארוכים שמתפשטים אנה ואנה
ונקראו כן מענין ויטוש על המחנה . וי"ת שיני קומה למינח"ש בלע"ז ויונתן תרגם כמו
ארמנותיה דרכייתהא : (יג) והדבר , שם בדגש : (יז) ואכל , יש אכילה שהיא איכות
המאכל ויש אכילת התרבו וכן ת"י ויבן חדרך ומיכלך יקטלון בנך ובנתך : ולחמך , כלל כל
מאכל : ירשש , מנחי העי"ן או מן הכפילים ענין עוני , ובפירוש ענין רשוע וכן וענין הריעות
נופל גם כן בהריעות הערים כמו תאמר אדום רועשו וכסוב וכבנה חרבות : בחרב , צעת חרב
או טעם בחרב לבניך ובנותיך הנזכרים למעלה כלו אמר יאכלו בניך ובנותיך בחרב : (כב) ולא
יעברכהו , בא בתוספות נו"ן עם הכניי שלא כמנהג והראוי יעברוהו וכן כל היום יברכנהו והשני
הראוי יעברוהו : (כב) ויתגעשו , גליו שאומה בשוף : (כג) סרו וילכו , פירוש סרו
מהדרך הטובה והלכו להם באריות לבס , ויונתן תרגם על דכטו מנתר פולחני גלו : (כד)

נדרא

תרגום אשכנזי

כד

וואַרפֿעלן , ניכט צום רייניגען • (יב) יא , העפטיגד שטורם טריפֿט זיאַנן —
מיינע רעכטסוואַכע פֿיהר' איד ווידער זיא • (יג) זיה! וויא וואַלקען פֿעהרט ער
איינהער , וויא ווירבעלונג זיינע וואַגען — זיינע פֿעערדע שנעללער , דען
אַדלער ; וועה' אונס ! וויר ווערדען פֿער העערעט • (יד) רייניגע דיין הערץ
פֿאַן לאַסטער , אַ ירושלים , דאַמיט דוא גערעטטעט ווערדעסט ! וויא לאַנגע
לעסעסט דוא נאָך ענטווידפֿע דער געוואַלטטהעטיגקייט אין דיינעם אינגערן
וויילען ? — (טו) פֿירוואַהר ! שטיממע פֿערקינדעט אויס דין , אונגליקליכע
באַטשאַפֿט פֿאַן אַפֿרים'ס געבירגע • (טז) פֿערקינדעט דען פֿעלקערן : ועהם !
לאַסט אין ירושלים עם הערען , בעלאַגרער קאַממען אויס פֿערנעם לאַנדע ,
ער

ב א ו ר

הפסק , כמו (ישעיהו מ"ב כ"ב) ואין אומר **השב** • והוראת המלה ענין ברירות ונקיון ,
והטעם , לנקיאת את התבואה מקצה , כאמור • (יב) רוח וגו' • דברי האלהים :
סער חזק וכורא אשכ על ישראל , אשר מרדו בי , ואז אתווכח עמם בדברי משפט , על פשעיהם ,
כי התגברו מאוד • כן כראה כיונת העקרא הסתום הזה , לפי עומק פשוטו , וכן נוטה דעות
המתרגם הכשדי , ועל פי זה תרגמתי בל"א • ומפרשי הפשט לא ביארו דעתם כראוי • מלא •
חזק , כלומר , יבוא הרוח מלא בכל כוסי , זכין על הדרך הזה (מלכים ב' ט' כ"ד) : מלא ירו
בקשת • (רד"ק) • מאלה וכו' • בזן משריית עממיא מאילין , קלילין כרוסא , ייתון עליהון •
(הכשדי) • (יג) הנה וגו' • הא מלך במשריית יסק עליהון , כעננא דסליק , וחפיי ית
ארעא , וכעלעזלין רתיכיה , קלילין מכשריית פוסותיה ; ווי לנא ! ארי אתי לחבונא •
(הכ"ל) • בעננים וכו' • כמו שהעננים עולים מן הארץ , כמו שאמר (ראשית ב' וי"ד) ויזד
יעלה מן הארץ , ועולים קל מהרה , כן יעלה האויב על ארץ ישראל • (מדברי רד"ק) •
יעלה • מושב על נבוכדנצר , מלך בבל , שנמשל לאריה למעלה מזה (פסוקו') • וכסוניה
וגו' • היא הרוח החזקה , שהולכת במרוצה ובחזקה , כן ילכו מרכבותיו • (רד"ק) • קרו
וכו' • כי הכשר קל לעוף , משאר עופות , ועף בגובה האויר , יותר מכלם , וכן אמר (דברים
כ"ח מ"ט) : כאשר ידאה הכשר • (הכ"ל) • (יד) כבסי וגו' • לא תהיה תשובתך בנדאה
לבר , אלא אף בנסתר , והוא שאמר לבך , כמו שאמר למעלה (ג' יו"ד) לא שנה אלי בכל
לבה כי חס נשקר , וכן אמר הנה גם כן , תלין בקרבך מחשבות חונך , והו , תשובתם לא היוזה
חלב , והנה אמר הנה , כבסי למען תושעין , ולמעלה (ב' כ"ב) אמר , כי אם תכבסי בנתר ,
זתרבי לך צורית וכו' , ובאותו פסוק כתבנו תשובת השאלה • (מדברי הכ"ל) • עד מחי וכו' •
עד אימתי יורכון ויתקיימן עבדי אונס , די בנוויך ? (הכשדי) • תלין • ענין התמדת העיכוב
במקום אחד , כמו שזכרתי בשם המתרגם הכשדי , וכן הוראת הפעל הזה במקומות אחרים
בספרי הקודש , ראה בדברי' שלמה'ן מלך בזה • ועל פי זה תרגמתי אשכנזית • (טו) כי
קול וגו' • אומר , כי מדן יבוא , מי שיגיד להם ביאת האויב , והפסוק כפול בענין , במלות
שיכות , כי משמיע כשו מגיד • (מדברי רד"ק) • מדן • העיר דן היא בגבול ארץ ישראל ,
לכד לפון , ככודע , ונשט בא חיל נבוכדנצר , מלך כשדים • און • פירוש , עמל ורעה , כמו
(תהלות ב' יו"ד) עמל ואון • (רד"ק) • ועל פי זה תרגמתי • מוהר אפרים • ראה מה
שכתבתי מזה במבוא הספר • (טז) הזכירו וכו' • קריאת המליץ הקדוש : הגידו לכל הגוים
אמרו להם : ראו מה היתה ליושבי יהודה , האורדים בה ! קחו מוסר , והטיבו מעלליכם !
על • במקום ב' השמוע , ורכים ככה • נוצרים • כותבי מזור עליהם • (רש"י) • ועיקר
הוראת ארש נצר מענין שמירה , כמו שזמרי שדה חיון , שלא יבוא איש שמה , לקחת מן
הפירות (ראה בפסוק הבא) , והטעם על חיל הכשדים , שיכורו על ערי ארץ יהודה , וישמרו
את שעריהן , מכל עבדים , לבלתי תת יונא ונא ליושבי העיר • ועל פי הדברים האלה מתורגם
אשכנזית

תרגום אשכנזי

ערהעבען קריגסגעשרייא אין יהודה'ס שטעדטען . (יז) וויא וועכטער אויף דעם
 פֿעלדע אומגעבען זיא דיא שטאָדט (ירושלים) , דען מיר ווידערועצטע זיא זיך ,
 שפריכט דער עוויגע . (יח) דיין וואַנדעל , דייע האַנדלונגען פֿעראורזאכטען
 דיר דיזעס ; דאָהער דייע ביטטערן ליידען , דיא אין דיין אינגערעס דרינגען !
 (יט) אַך ! דער שמערץ וויטהעט אין מיינעם אינגערן , וויהלט טיף אין מיינעם
 פֿאַכענדען הערצען — איך קאַן ניכט רוהיג ווערדען ; דען פֿאַזוינענשאַלל ,
 קריגסגעטיממעל הער' אים גייסט' איך טענען . (כ) אונפֿאַלל אויף אונפֿאַלל !
 דאַ גאַנצע ר־אַנד איזט פֿערהעערעט ! פֿלעצליך ווערדען מיינע צעלטע צער-
 שטערעט , אים נוא מיינע טעפֿפֿיכע אַללע . (כא) וויא לאַנגע נאָך ווערד' איך
 פֿאַניר ערבליקען ? פֿאַזוינענשאַלל פֿערנעהמען ? — (כב) « פֿירוואַהר ! טהאַרען
 « זינד מיין פֿאַלק , ערקעננען מיך ניכט — טהעריכטע , אונפֿערשטענדיגע קינדער ;
 קלוג

ב א ו ר

אשכנזית , ואין כן דעת רד"ק והמתרגם הכשרי , ראה בדברי' שלמה'ן מלך בזה . מארץ
 המרחק . ארץ בבל וכשדים , אשר משם בא נבוכדנצר , להחריב ארץ יהודה . קולם . קול
 תרועת מלחמה ' (יז) בשומרי וגו' . כנטרי חקלן הוו עלה מסחור סחור , ארי על מומרי
 שריבת , אמר ה' . (הכשדי) . (יח) דרכך וכו' . ארמך ביטא , ועונדך מקלקליא
 גרמו אילין לך . (הכ"ל) . ומעלליך וגו' . הדרך , שהלכת בה , והמעשים שעשית , הם
 גרמו לך כל זה הרע , שזא האויב , להחריב את ארמך . (רד"ק) . עשו . הש"ן נקודה
 בשול"ס , והוא מקור מבין הקל , לגזרת נחי למ"ד ה"א , וכן נמסר עליו במסורה :
 ד' כתיבין וי"ו , וזא תחת עבר לרבים נפתרים , כמו שכתב רד"ק ז"ל , וכאשר מתורגם בל"א ,
 וראה בבואורי לספר ישעיהו (א' כ"ח) . אלה . הרעית . זאת וכו' . מעשיך הכתעבים
 הם הסנה , אשר צעורה תבאנה עליך נרות רנות ומרות , שתבקענה בקרבך , וישחיתך עד
 היסוד . רעתך וגו' . דא ביטא ומררא אייתי עלך , ירושלם ! (הכשדי) . (יט) מעיוכו' .
 אמר נביא : מעי , מעי כביבין לי , זע כמד לבי ; המי לי לבי , לא שתיק ; ארי קל מוחת קרנא
 שמעת נפשי , יבנות עבדי קרבא . (הכ"ל) . אוהילה וגו' . מענין קיל כיולדה (תהלות
 מ"ז) , אמר הכביא , אלעק מכאב מעי , כלומר , שאחזיחיל וכאב במעי , על הרעה ,
 הבאה לנו , וכן קירות לבי אוסילה . (מדברי רד"ק) . לא אחרישי . לא אוכל להחריש , כי
 לבי הומה לי תמיד . (הכ"ל) . כי קול וכו' . אמר , למה לא אוכל להחריש ? כי את , נפשי ,
 שמעת קול זוכר , ואמר נפשי , ולא אמר אזני , כי עדיין לא שמו אזני , כי עדיין לא בא
 האויב , אבל נפשו שמעה , ובנבואה ידבר כנגד נפשו , כלומר , את , נפשי , גרמת לי , שלא
 אוכל להחריש , כי את שמעת קול שיפר , תרועת מלחמה ' (הכ"ל) . ועפ"י תרגומתי אשכנזית .
 (כ) שבר וגו' . תברא על תברא יתערע , ארי אהבזות כל ארעא . (הכשדי) . פחאום
 זכו' . בתכיף חרובת ארעי , זמן חדא כל קרווי . (הכ"ל) . (כא) עד מתי וגו' . השומרים
 מנהג' לעמוד במגדלי' הגבוהי' , ובחרים הרמי' , וכשרואין האויבים באים , מרימים הנס , כדי
 שיראוהו העם , ויתקעו בשופ' , כדי שישמעו העם , ויהיו נוהרי' , ואמר הכבי' , עד מתי יהי' זה ?
 הלא תשוב' מחרון אפך , על עמך ישרא' ? וענהו הא' : כי אויל עמי וכו' . (רד"ק) . ולדעת חכם א'
 מחכמי העמים מוסב ענין ראיות הנס הנשוא על חיל הכשדים , אשר יבואו לארץ יהודה , ואמר
 הכביא , שלא יעברו בארץ , כחלוצי לבא , הממהרים לבית מלחמתם , רק יכבשו את ערי יהודה ,
 וירימו בהן את דגלי' מחניהן , כדרך אויבים מנחמים . והקודם הכעים יבשר לו את הטוב בעיניו .
 (כב) כי וכו' . כל המקרא הזה הוא חסות האלהים על דברי הכביא בפסוק הקודם , כאשר
 הזכרתי בשם רד"ק ז"ל , וגם אנכי בינתי זה בתרגומי האשכנזי . אויל וגו' . ארי אישכשו
 עמי

נצרים באים מארץ המדחק ויתנו על ערי יהודה קולם: (יז) פשמרי
 שדי היו עליה מסביב כיראתי מרתה נאם יהודה: (יח) דרפק
 ומעלליך עשו אלה לך זאת רעתך פי מר קמץ בוק פי נגע עד
 לבך: (יט) מעי מעי אוהלה אוהלה קרי קירורת לבי הומה קרי
 לבי לא אחרש פי קול שופר שמעתי שמעת קרי נפשי התרועת
 מלחמה: (כ) שבר על שבר נקרא כירשודה כל הארץ פתאום
 שדרו אהלי רגע יריעי: (כא) עד מתי אראה גם אשמעה קול
 שופר: (כב) כיו אויל עמי אותי לא ידעו בגים סבלים המה ולא

נבונים

ד ש י

שנאמר כי קול מגיד מודן: ומשמיע חון: שבר: (טז) נצרים: נותני מזור
 עליהם: (יז) שדי: כמו שדה: אותי מרתה: הקניטה כמו ממרים הייתם
 (דברים ט') מרגזין: (יח) עשו אה: לעשות אלה לך: (יט) אוהילס:
 לשון חיל ורתת: קירות חנטינח"ש צלע"ז: (ר"ל אינטענסע Intense. בל"ח
 היטנע העפטיקייט): שמעת נפשי: מאחורי הפרגוד באתני בשורה קול
 מתרועת מלחמה: (כ) שבר על שבר: חרבות ירושלם על גלות יכניה: רגע
 יריעותי: רגע שודדו יריעותי: (כא) עד מתי אראה: האסיפות האלה
 הנושאים

מכלל יופי

נורא נא / נו"כא נקראת דפה אע"פ שחלת נירא נקראת אלעיל: הנותן גשם, ואחר כך
 פירש יורה ומלקיש בעתו אבל למה שכתב ויורה צ"ו השמוש פירושו הנותן גשם באר ימות השנה
 לצורך הגנות ולשתות ולשאר צרכי האדם והבהמות ונותן גם כן יורה ומלקיש לצורך התצואה כל
 אחד בעתו ויורה במרחשון ומלקיש בניסן: שבעות, באר השי"ן ענין שבעה כלומר מה שאמר
 זרע וקציר וקורוחם וקין וסורק ויום ולילה לא ישתו: והריק"ם פירושו מענין מלא שבעה זרע
 ופירושו אותם שביעות של קציר ישמר לנו מקית הקציר שלא היה יורד המטר בא"י בימי הקציר
 זהו שאמר שמואל הלא קציר חטים היום אקרא א ה' ויתן קולות ומטר לפיכך אומר הנותן גשם
 יורה ומלקיש בעתו לא בימי הקציר כי אינו עתה: (כו) ישור, ענין הכנה וענין כמו אשורנו
 ולא קרוב: בשך יקשים, גם או תאר כמו מניח ענין הכנה מענין וסמת המלך שכה וסך הוא
 פועל יוצא ושככה הוא פועל עומד: יקושים, תאר לפס הלוכד בפלם עזים עזומים ופירחו
 יביט כמניח הפח שביט אל העופות כשיעומו כך: ז מביטים ומארגים לאנשים: ונפירוש
 יקושים גם כמו מוקשים ויתכן להיות כשך מקור מן הכפולים לגזרת פעל בפלם לרד לפניו צוים
 והי' יסור ענין הליכה כלומר ילכו נכוח בעלי היקשים והם פורשי המטרות שיטחו ולא יבינו פה
 בלילה והם ילכו כל הלילה והבינו משקית אנשים ילכו: משוחח, הפח נקרא כן: (כז)
 בכלוב, פירושו של עשוי מנצטים מעשה שכה שמגדלים גם העופות ודומ' לרוהנה בכלוב קין:
 בן נתיים מלאים מרמה, ר"ל ממון מקובץ במרמה: ויעשירו, אינו יוצא ואם הוא מהפעיל:
 (כח) עשתו, כמו וכו' עשתן: עברו דברי רע, יותר עשו רעות ממה שעשו אנשים

ד ש י - א ד א

דעם
 יד /
 טען
 גו!
 געם
 גל,
 גל!
 גערי
 איד
 גרען
 גר /
 ארץ
 קול
 ימרי
 גלייא
 הס
 קודה
 ורה:
 ג"א,
 עבים
 דך עד
 וכו'.
 קרנא
 הלוח
 גה /
 כי /
 פשי,
 א בא
 שלא
 יית'
 ואום
 מרים
 כדי
 זה?
 ס' א'
 אמר
 דה /
 יו /
 אשר
 ופשו

ירמיה ד

גבונים המה חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו : (כג) ראיתי
את הארץ והנה תהו ובהו ואל השמים ואין אורם : (כד) ראיתי
ההרים והנה רעשים וכל הגבעות התקלקלו : (כה) ראיתי והנה
אין האדם וכל עוף השמים נדדו : (כו) ראיתי והנה הפרמל
המדבר וכרעריו נתצו מפני יהוה מפני חרון אפו : (כז) פירכה
אמר יהוה שממה תהיה כל הארץ וכלה לא תעשה : (כח) על
זאת תאבל הארץ וקדרו השמים ממעל על פיר דברתי ימתי ולא
נחמתי ולא אשוב ממנה : (כט) מקול פרוש ורמה קשת ברחת
כל העיר באו בעבים ובכפים עלו כר העיר עזבה ואין יושב

בהן

ד ש י

הטושים גם להקבץ לזא להלחם : (כר) התקלקלו : נתקו ונזרקו ממקומן
ועם קלקל צחנים (יחזקאל כ"א) חזרו מנחם : (כז) והנה הכרמל *
ארץ הגטועה כל טוב ככרמל נהיה מדבר מדרש אגדה ראיתי את ההרים אלן
האבות וכל הגבעות אלן אמהות כלומר זכותן תמה חן האדם זכות משה שנאמר
צועניו מכל האדם (מדבר י"ג) והנה הכרמל אליהו * (כז) וכלה לא תעשה *
צושבים כי אחר פליטי שילכו בגולה : (כח) תאבל * תחרב : זמותי *
לשון מחשבה : על כי דברתי * הפורענות הזה ואקיימנה : ולא אשוב * ולא
אנחם לחשוב מחשבות טובות עליהם : (כט) ורומה * כמו רמה צים

שמות

ב א ו ר

עמי , מידע דחלתי לא אליפו ; בנין טפסין אינון , ולא סוכלתנין אינון ; חכמינו אינון לאבאשא ,
אלאוטבאלית אינון ידעין * (הכשד) * עמי וכו' . כי אילו היו חכמים , ומכירים הדרך
טובה , וידעו אותי , כי אני המטיב להם , והמריע , לפי מעשיהם , לא היו רואין גם ,
לשמעין קול שופר * (דל"ק) * בנינים סכלים וגו' . לפי שנקראו בני האל , כמו שאמר (דברים
י"ד) בני אתם לה' אלהיכם , ואמר , אלה הננים סכלים המה , ולא נבונים המה , כלומר ,
תבו נפש וחכמתם אינה נחשבת הנונה וחכמה , אלא סכלות , כיין שלא ידעו את ה' , כמו שאמר
צמק ס' אחר (להלן ח' ע') הנה נדבר ה' מאסו , וחכמת מה להם , וכן אמר ישעיהו הכביא
(צ"ו י"ג) ונולדי נכרי יש קו , והחכמ' השלמ' אינ' כי אס עם תור' ה' , כמו שאמר (דברי
ד' ו' י"ו) וזו היא חכמתכם ובינתכם לעיני העינים , ואחר שאינם יודעים את ה' , ולא עושים
מצוותיו , חכמתם היא ערמה ותמנולה , לפרע לא להיטיב , אבל התורה מלמדת את האדם ,
לעשות הטוב והישר * (הכ"ל) * (כג) ראיתו וכו' . פה התנשא המליך הקדוש על כפי
התלהבות , והביע אומר בכבוד (היפאטיפאזים) חשיי ומעורר משבר בת עמו , עד פסוק
כ"ז - ודאך יחר מדרך המליטה כזה בהקדמתי לספר ישעיהו . והנה חוהו ובוהו * כתרנומו
נדיא ומרובא (בנופתא שלפני מלאתי ; נדיא וריקניא , ובאשר תרגם אונקלוס בספר בראשית

(א)

קלאו ונר זיא , לאסטער אויז צו איבען , וואהלטהון קעננען זיא ניכט .
 (כג) איך זעהע דיין עדרע — זיא איזט וויסט אונד לעער ; בליקקע צום היממעל
 עמפאר — פערשוואונדען איזט זיין ליכט . (כד) איך זעהע דיין בערגע — זיא
 ערבעבען , עס צערשטיבען דיא היגעל אללע . (כה) איך שווא אומהער —
 הינוועג זינד דיא מענשען , פערשייכט דעם דיממעלס געפליגעל . (כו) איך
 זעהע דען ברמל — ער איזט וויסטענייא , דיא שטערטע אללע פערהעע
 רעט ; דיס טהאט דער עוויגע , טהאט'ס אין זיינעם צאָרנעם וואוטה .
 (כז) פֿירוואהר ! זאָ שפּריכט דער עוויגע : פֿערוויסטעט ווירד דאָ גאַנצע לאַנד —
 דאָך ריכט' איך ניכט אללעם צו גרונדע . (כח) טרויערן מוס דער ערדבאלל ,
 דיא היממעל פֿאָן אָבען פֿערהויסטערן ; דען איך רעדעטע , בעשלאָם — בערייע
 ניכט — לאַס' ניכט אָב דאָפֿאָן . (כט) פֿאָר דעם געטיממעלדער רייטערייא ,
 דער

ב א ו ר

(א'ב') , וכן תרגמתי אשכנזית , כפי הכחות פה לענין , כיין שהיא שמה , ואין יושבין
 עלי' , הכי היא כחיה ובוהו , כמו בתחלת בריאתה , שאלמר (במקום הזכור) והארץ היתה
 תוהו ובוהו . (רד"ק) . ואל יגו' . אסתכלית בשמים , והא לא מזהרין ניהוריהון . (הכסדי) .
 וכל זה דרך משל , מרוב הצרה , כאילו קדרו השמים , ורעשו ההרים והגבעות , וכן (להלן
 פסוק כ"ה) : עוף השמים נדרו , אמר דרך הפלגה , מרוב חורבן הארץ , כלו העופות משם ,
 ולא יעופו באותה הארץ . (רד"ק) . (כד) ראיתו וכו' . חזיתי טוריא , והא זיעין .
 (הכסדי) . החקלקלו . אסתפקא . (הכ"ל) . ועיקר המלה מענין קלות , כמו שכתבנו
 יוסף קמחי , ורבי יונה המדקדק ז"ל , והטעם , שהגבעות התפרקו , והיו לאבק דק וקל , טורח
 באויר . ועל פי זה תרגמתי בל"א . (כה) אין האדם . האדם , שהיו בארץ , אינם , והם
 ישראל . (רד"ק) . וכל יגו' . וכל עופא דשמיא איטלטלו . (הכסדי) . והכה יקוץ הכניא
 בזה על חורבן ארץ יהודה , כי יבואו הכסדים בחיל כבד , וישחיתו כל הארץ ; עם יהודה ילכו
 בשבי צבלה , וארץ כנען , אשר היתה זאת חלב ודבש מימי קדם קדמתה , תהיה שמה מאין
 אדם , וגם עוף השמים ידרו ממנה , כי לא ימצאו בה מתיחה . (כו) ראיתו והנה וכו' . חזיתי ,
 והא ארעא דישראל , דהוות מנכבא בכרמלא , תנת למחוי כמדברא , וכל קרוואה נדיאה , מן
 קדם פ' , מן קדם תקוף רוגזיה . (הכסדי) . הברמל . הכרמל שהוא מקום תבואה ועץ
 פרי , ראיתי אותו , כמו המדבר . (רד"ק) . וראה נמבוא הספר , ובתרגומי לספר ישעיהו
 (כ"ט י"ז) . נחצו . ענין נתיצה והריסה , ויונתן תרגם : נדיאה , כמו הפוך , כמו שתרגם
 נכחו (למעלה מזה ב' ט"ו) , אולי היה לומר בן , אבל אכתבו מנאנו נתנו , התי' קודם לכד' .
 (רד"ק) ועל פי הדברים האלה תרגמתי אשכנזית . (כז) וכלה יגו' . כמו שהבטחתי
 בתורה (ויקרא כ"ז מ"ד) : לא מאסתים ולא געלתים לכלותם . (רד"ק) . (כח) חאבל
 הארץ . ראה טעם תרגומי בניאורי לספר ישעיהו (כ"ד ד' ז') . וקדרו וכו' . ויקבלון נהורי
 שמיא מלעילא , על הגזרת במימרי , קשיבית בעצתי , אעבדינה , ולא אתיבינה . (הכסדי) .
 על ביוגו' . כי מה שדברתי אל הכנאים , כאשר תצפתי , לא נאמתי עד הנה , ולא אשוב ממנה
 עוד , כי כאשר תצפתי ודברתי , כן יהיה , ועל זאת דאוי , שתאבל הארץ . (רד"ק) .
 (כט) מקול וכו' . ויקל פראין ודנגדין נקשתא גבו בליתי ארעא , עלו למערק בהורשא ,
 סליקו להיטמרא בכיפוא ; כל קרויהון שביקן , ולית דיתיב בהן אינש . (הכסדי) . ורומה
 וגו' . ומה החנים נקשת , אמר , כשישמעו את קול הפרשים והקשתות , שיבייטתנה רב ,
 וישמעו קולם מרחוק , יבחרו , וינאמו מהערים , להצנב במקומות הנביהים . (רד"ק) .
 בדרהת כל העיר . כל אנשי העיר יבחרו , ובא סימן ענש הכוללת תקת סימן ענש הכלול בזה

גיתי
 גיתי
 גית
 מל
 כה
 על
 ולא
 חר
 ישב

קומן
 מל
 ס אלו
 כאמר
 סה
 ותי
 ולא
 זים

באשא
 הדרך
 נכס
 דברים
 בלומר
 שאמר
 הכביא
 (דברי'
 עושים
 האדם
 ל כנפי
 ד פסוק
 תרגומו
 הראשית

תרגום אשכנזי

דער באַגענשיצען פֿליהעט מאַן אין אַללען שטערטען ; אין דיקקע וועלדער פֿליכט
טען זיא , בעשטייגען פֿעלדענאַברענגע ; פֿערט אַסען זינד אַללע שטערטע ,
גאַנץ פֿאַן בעוואָהנערן לעזר * (ל) וואָס טהוסט דוא נון , געפלינדערטע ? —
דוא מעגעסט אין שאַרלאַך דיק היללען , אין גאַלדגעשמידע פראַנגען , מיט
שמינקע דיא אויגענברויגען דיר רייבען — אומאַנסט שטיקעסט דוא דיק ! זיא
פֿעראַכטען דיק , דיא בוהלען , טראַכטען דיר נאָך דעם לעבען .
(לא) פֿירוואַהר ! קלאַגעגעשרייא פֿערנעהמ'איק , איינער געבעהרערין ווינעלן ,
דיא ערסטען מוטטער וועהען פֿיהלענד — שטימען דער טאַכטער ציון ! זיא
יאַמערט לויט , רינגעט דיא הענדע — ״וועהע מיר ! אין מערדערהענדען טום
״ מיינען גייסט איך אויסהויבען ! ״ —

ה ״ (א) דורכשטרייכעט ירושלים'ס גאַסען , שויעט אומדער ! ציהעט
״ קונדע איין , זוכעט אין איהרען שטראַסען ! פֿינדעט איהר איינען ווירדיגען
״ מאַן , איזט יעמאַנד דאָ , דער רעכט איבעט , טרייע שעצעט : זאָ ווילל איך
״ איהר פֿערגעבען ! ״ (ב) אַבער — דופֿען זיא : ״ זאָ וואַהר דער עוויגע לעבט ! ״

פֿיר

ב א ו ר

והשתמש המליץ הקדוש פה בדרך המליצה , הנקרא (מעטאָנימא) בלכ"ע : וראה יותר מה
בהקדמתי לספר ישעיהו * באו בעבים * במקומות הנבואים כפנים , על דרך הפלגה , או
פירוש נבזים , ענין עובי , רוצה לאמור , בישרים העבים , והמסובכים נאילנות , להסתר
ס * (רד"ק) * והנה הכסדי הסכים לדיעה האחרונה הזאת , כאשר הזכרתי בשמו , וכן
ביאר רש"י ז"ל , ועל פי זה תרגמתי בל"א * ובכפ"ם * ענין סלע , בלשון כסדים * כל העיר
וכו' * רוצה לומר , כל עיר ושירי , כמו שפירשנו , לפיכך אמר , ואין יושב בהן איש * (רד"ק) *
(ל) ואח ינו' * זאת הא מיתבזא , מה אית ניד חיל למעבד ? (הכסדי) * שני יראה
בניאור רמב"ן ז"ל לספר שמות (כ"ה ד') , ובתרגום החכם מהו' דוד פֿרידלענדר כ"י
להפטרות חזון ישעיהו (א"י"ח) * כי תקרעו וכו' * מנהג אנשי הקדם , בכחלם את פניהם ,
לשרוט את העור העליון בבשרם , למען ידבק בו עפר הכחול היטיב , וזה ענין קריעה בפוך ,
הנזכרת פה * ובל"א תרגמתי כפי הענין * בפוך : הוא הכחול השחור * (ן' מלך) * וראה
בניאורי לספר ישעיהו (כ"ד י"א) * לשוא וגו' * לא להכאה תקנין , קנו ניד רחמך , מקטלין
כפשך בען * (הכסדי) * עוגבים * חזקים , וכן (יחזקאל כ"ג ה') ותענג על מאהביה ,
והדומים לו בזה הלשון , ענין חשק * (רד"ק) * ובל המקר' הזה הוא בדרך משל (אַללעגאָריש) ,
ושיערו , שאמר המליץ הקדוש אל אנשי יהודה : שוא לכם בטוח על עזרת מצרים , אנשי
צריקכם ! לא יועילו , ולא יגילו אתכם , אף אם תחניפו להם , ותתראו להם כאוהבי' נאמנים *
(לא) כחולה * מענין חיל כחולה (תהלות מ"ח ז') , ומשאו * (מדברי רד"ק) * צרה
וכו' * אמר דרך משל , כי צת ציון תרים קיל , כמו האשה , היושבת על המשבר ותחיל , תזעק
בצבליה , ועוד הגדיל הענין , והנשילה למבכירה , והיא האשה , היולדת ראשונה , כי חנליה
קאים מחבלי אשה אחרת , ופירוש צרה , שהיא צועקת צרה כמבכירה * (הכ"ל) * תחיפה *
ענין צעקת יללה , כמו שביארו רש"י ורד"ק ז"ל , וכן תרגמתי אשכנזית * ועיקר הוראת שורש
יפה קרוב להוראת שרש נפח , וענינו דיבור ויציאת אור הנשימה מן הפה * הפרש בפיה *
תשנר ידיה * כמו (איכה א' י"ז) פרשה ציון בידיה , כי כן דרך המנטער , לפרוש כפיו אחת
באחת , לרוב הצער * (רד"ק) * אוי נא וגו' * דברי ירושלים המושגמה (פערואַניפֿיצירט) :
אללי לי ! כי נפלתי ביד אכזרים , לא יחמלו , וכבר אחזתני תרדמת החולשה ואפסית

ה (א) שוטמו

בָּהֵן אִישׁ : (ל) וְאֵתִי וְאֵחַ קָרִי יִשְׁדּוּד מִהֲתַעֲשִׂי כִּי־תִלְבַּשׂי שָׁנִי
 כִּי־תַעֲדִי עֲדִירֹזֶהֶב כִּי־תִקְרָעִי בַּפּוֹךְ עֵינַיִךְ לִשְׂוֹא הַתִּיפִי מֵאֶסְרֶבֶךְ
 עֲגָבִים גַּפְּיֶשֶׁךְ יִבְקָשׁוּ : (לא) כִּי קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צְרָה
 כַּמְבַּיְרָה קוֹל בְּתִצִּיּוֹן הַתִּיפַח הַפָּרֶשׁ כַּפִּיהַ אֲוִירָנָא לִי כִּי־
 עִיפָה גַפְּשִׁי לְהִרְגִים :

ה (א) שׁוֹמְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְרֵאֲוִינָה וְדַעוּ וּבְקָשׁוּ
 בְּרַחוּכֹתֶיהָ אִם־תִּמְצְאוּ אִישׁ אֲבוֹשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפֵּט מִבְּקֵשׁ אֲמוֹנָה
 וְאֶסְלַח לָהּ : (ב) וְאִם חִיִּיהֶזֶה יֹאמְרוּ לָכֵן לִשְׁקֹר יִשְׁבְּעוּ :

(ג) יהיה

ר ש י

(שמות ט"ז) : זָלוּ צַעֲזִים • צִעֲרוֹת עֲזִים מִקִּים סִיבֹךְ קוֹצִים לַהֲטֹמֵן :
 וּזְכָפִים עָלוּ • סַלַע מוֹתַרְגַּם כִּיפָח : (ל) כִּי תִלְבַּשׂי שָׁנִי • לַהֲתַנְחֹת וּלְמֹלֵחַ
 רַחֲמִים לִפְנֵי הַשְׁדִּד • תִּקְרָעִי בַּפּוֹךְ לִשׁוֹן קָרִיעַס שֶׁפֹּךְ נִרְאֶה כַּמִּרְחִיב קָרַע
 הָעֵין כִּךְ שִׁמְעִתִּי וְגַם מִנְחַס לֹא חֶלֶק בְּמַחְזְרַת קָרַע • פֹּךְ • לִשׁוֹן כּוֹחַל : עוֹגֲזִים •
 הַמִּשְׁחָקִים עִם הַנְּפִישׁ בְּצִדֵי מוֹיֵי נִיחוּף כְּמוֹ וְתַעֲגֵבָה עַל פִּלְגָשִׁיחַס (יחזקאל כ"ג) :
 גַּפְּשֶׁךְ יִבְקָשׁוּ • מִבְּקָשִׁים לְהַרְגֵךְ : (לא) כַּמְבַּיְרָה • כַּאֲשֶׁר הַמְּבַרַת תַּחֲלַת
 לִידָתָה : תַּחֲיִפַח • תִּיֻלַּל וְתִזְעַק גְּנִיחוֹת קוֹנִפְלִיִּיִ"ט בִּלְעִ"ז : (קלחגטן
 זִיפְטָן כְּמוֹ לַעֲיֹל א'ו') כְּמוֹ וַיִּפַח חֹמֶס : (תִּלְמִס כ"ו) ל' דִּיבּוֹר : חוֹי נֹא לִי
 כִּךְ חֹמֶרַת :

ה ב ואס

ב א ו י

ה (א) שׁוֹמְטוּ וְגו' • הַלִּיכּוּ בְּשׂוֹקֵי יְרוּשָׁלַם • (הַכְּסָדִי) • בְּחוּצוֹת וכו' • הִנֵּה אָמַר דּוֹד
 בְּסֶפֶר תְּהִלִּים (ע"ט ט"ב) : נִתְּנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכַל לַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם , בָּשָׂר
 חֲסִידֶיךָ לִמִּיתוֹ אֶרֶץ , הִנֵּה , כִּי הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם חֲסִידִים וְעַבְדֵי הָאֵל , וְאִךְ אָמַר יִרְמְיָהוּ : אִם
 יֵשׁ עוֹשֶׂה מִשְׁפֵּט , מִבְּקֵשׁ אֲמוֹנָה ? פִּירַשׁ אֲדוֹנֵי אֲבִיִ"ל , כִּי יִרְמִיָהוּ אָמַר , בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם ,
 וְאָמַר בְּרַחוּבֹתֶיהָ , כִּי הַחֲסִידִים , שֶׁהָיוּ בִירוּשָׁלַיִם , הָיוּ מִתְּחַבְּאִים בְּנִתְיָהִם , וְלֹא הָיוּ יוֹכֵלִים
 לְהַתְּלֹאֹת בְּרַחוּבֹת וְחוּצוֹת , מִפְּנֵי הַרְשָׁעִים , וְרַבּוֹתֵיכֶם לִפְרֹשׁ , כִּיִּן שֶׁנִּרְצָנוּ עַל יְדֵי אֲוִיבִים ,
 עַל יְדֵי כֵן , אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ רַשָׁעִים וְחַיִּיבֵי מִיתָה , נִתְּכַפַּר לָהֶם בְּמִיתָתָם , וְקָרִי לָהֶם , עֲבָדֶיךָ
 וְחֲסִידֶיךָ • (רד"ק) : אִם וְגו' • אִם תִּשְׁכַּחֲוֹן גִּבֹּר , דְּלִישׁ עוֹבְדֵיךָ טַנִּין ? (הַכְּסָדִי) •
 וְאֵלֶיךָ נִלְוֶה רַד"ק ל' , וְכֵן תִּרְגְּמִתִּי אֲשַׁכְּנֹת • אִם יֵשׁ וכו' • הִנֵּה דָבָר פֶּה ה' הַכְּדִיק עַם
 יִרְמִיָהוּ חֲזוֹ , עַל אֹדוֹת יְרוּשָׁלַיִם , כַּאֲשֶׁר דָּבַר עִם אֲנָרְחָם אֲוִיבּוֹ , צַעֲבוֹר קִטְלַת סְדוּם
 וְעַמּוּרָה (רֵאשִׁית י"ס כ"ו וְגו') , כִּי גָדַל עוֹן יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם כְּעוֹן אֲנָשֵׁי סְדוּם , אֲשֶׁר הָיוּ
 רַעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד , רֵאשִׁית מוֹה בְּסֶפֶר יִשְׁעִיהוּ (א' יו"ד / ג' ט') , וּבְנִבְאוֹת יִתְזַקֵּאל
 (ט"ז מ"ו וְגו') • לֹא • כִּנּוּי הַכְּפָה אֵב עַל יְרוּשָׁלַיִם , הַנּוֹכְרַת בְּרֵאשׁ הַמִּקְרָא • (ב) וְאִם
 וְגו' • וְאִם בְּשֵׁם דַּה' יִמֵן , בְּכֵן לִשְׁקֹרָא אִיטָן מִשְׁתַּבְּעִין • (הַכְּסָדִי) • חִי ה' וכו' • כִּי בְרוּכַת הִס
 כְּשֶׁעָם בְּאַלְהִים אֲחֵרִים , כְּמוֹ שְׂאֵמֶר (לְהֵלֵךְ פִּסּוֹק ז') וַיִּשְׁעֵנוּ בְּלֹא אֱלֹהִים , וְאִם יִתֵּה ,

שישנו